

ЗВІРОСЛОВ

Міфологема
тваринного
світу
українців

 Богдан

УДК 82-312/6
ББК 84-4
М 11

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри стародавньої та середньовічної історії ТНПУ ім. В. Гнатюка **І.С. Зуляк**;

кандидат філологічних наук, учений секретар Міжнародної школи Україністики НАН України **О. Г. Церковняк-Городецька**;

доктор компаративної літератури Корсиканського Університету ім. Паскаля Паолі, кафедра Корсиканської культури **О. Березовська-Пічокі**;

доктор етнології, етнограф Краківського історичного музею **М. Квецінська**.

*Рекомендовано до друку кафедрою стародавньої та середньовічної історії
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(протокол № 8 від 28 березня 2013 р.).*

Художнє оформлення Ростислава Крамара

М 11 Мусіхіна Л.
Звірослов: Міфологема тваринного світу українців / Л. Мусіхіна. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2013. — 192 с.

ISBN 978-966-10-2062-6

У даній роботі розглядається рецепція тваринного світу українців XIX — поч. XXI ст., проте для повноти розуміння тих чи інших явищ принагідно використано також дані, що датуються іншими періодами. Іноді застосовано елементи компаративного аналізу рецепції певної реальії у свідомості українців та представників інших народів.

Рекомендовано усім, кого цікавить історія української культури.

УДК 82-312/6
ББК 84-4

Охороняється законом про авторське право. Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавця.

ISBN 978-966-10-2062-6

© Мусіхіна Л., 2013
© Навчальна книга — Богдан, 2013

Лілія Мусіхіна

Міфологема тваринного світу українців

Найдорожчим.
Тим, заради кого живу —
Елі та Сергієві.

Вступ

Місце тварини у духовному житті людини

Німого в лісі в нас нема нічого...

Леся Українка

Наші предки вірили, що всі живі й неживі предмети, які їх оточують, наділені зданістю мислити, відчувати і впливати на навколишній світ та долю людей. Навіть, краще було б сказати, що в уяві первісної людини все було однаково живим, важливим і взаємозалежним: дерево, камінь, світила, людина, вода, вогонь. Залишки цих уявлень зберігають наша мова та фольклор, бо ж і тепер, не задумуючись ні на секунду, кажемо: «хуртовина лютує», «вітер дує», «сонце сходить». У наших казках навіть предмети неживої природи розмовляють і виявляють ті чи інші риси характеру. Ці вірування поширювалися і на тварин. Тваринам не лише приписувалися людські якості; їх часто мали за створінь, досконаліших за людей — вони сильніші, спритніші, витриваліші, терплячіші, а отже, наділені рисами, які мають гарантувати виживання навіть у найекстремальніших умовах. Тому люди часто обожнювали тварин, вважали їх старшими (!) братами, товаришами і порадиниками, або й двійниками, уявляли їх деміургами-космогоністами. «Головні персонажі найбільш архаїчних міфів — звірі, людина ж займає відносно них підлегле становище», — вказує В. Євсюков у своєму дослідженні «Мифы о Вселенной» [51, с. 78].

У даній роботі ми розглядатимемо рецепцію тваринного світу українців XIX — поч. XXI ст., проте для повноти розуміння тих чи інших явищ ми принагідно використовуватимемо також дані, що датуються іншими періодами. Іноді доречно також застосувати елементи компаративного аналізу рецепції певної реалії у свідомості українців та представників інших народів. Ми не будемо обмежуватися лише аналізом усної народної творчості, а скористаємось даними археології, етнографії, психології та культурної антропології. Спробуємо дати відповіді на питання, яке ж все-таки місце у свідомості наших предків займали ті чи інші тварини, які вірування та забобони, пов'язані з ними, побутували серед наших предків, та, можливо навіть, чому вони виникали і не зникали протягом століть.

Мабуть, немає жодної культурної системи, яка б тим чи іншим чином не зверталася до символіки тваринного світу. «Символізм ... сприймається у ряді традицій як уособлення певних творчих сил, що формують життя в його природному, без втручання інтелекту, втіленні. Завдяки своїй безпосередній причетності до таємниць природи, тварина іноді сприймається як джерело мудрості та сили, а також демонструє вплив інстинктів та емоцій на людську поведінку. Може слугувати про-

відником до таємної мудрості, що виявляє себе в природі, і свідчити про райський стан природи до гріхопадіння» [50, с. 187].

Цікаво, що сприйняття певних тварин українцями та іншими народами іноді співпадає майже повністю, в інших — діаметрально різниться. Так, у одних ворона — віщий і священний птах, у других — небезпечна хтонічна істота, перевтілена відьма чи чорт, або ж грішна неупокоєна душа. Така ж історія і з жабою — в одних народів це благословенна тварина, здатна нести мир і багатство в дім, у других — посланниця диявола і помічниця відьом. Іноді семантика символу тварини змінюється після її приручення (особливо чітко це простежується у героїко-фантастичних казках): небезпечний і злий вовк після приручення стає твариною-союзником.

Першими найвизначнішими трактатами із розшифрування тваринного символізму були «Фізіолог» (II ст. н. е. Александрія) та «Ієрогліфіка» Горуполона (грецький рукопис було знайдено у 1419 році на о. Андрос, він датується V ст. н. е. [242]). Середньовіччя продукує «Бестіарії» та послуговується доповненими «Фізіологами», «Шестодневами», у яких із міфічної поведінки та звичок як реальних, так і фантастичних тварин випливають моральні та релігійні повчання. Автори цих книг, як правило, кожному із тварин співвідносили із якоюсь стихією. Так водяних тварин і амфібій співвідносили із водою, земноводних — із землею, ссавців (через те, що їхня кров гаряча) — із вогнем, птахів — із повітрям та небом. Посеред інших були відомими «Бернський фізіолог» (IX ст.), «Рочестерський бестіарій» (XIII ст.), «Абердинський бестіарій» (XII ст.) [243], «Шестоднев Василя Великого» (IV ст.).

Значна частина території України була вкрита лісами, в яких було багато різноманітної звірини. Це створювало сприятливі умови для полювання, а степи та полонини з густою і соковитою травою сприяли розвитку тваринництва. Окрім того, чи не єдиним засобом для пересування, що дозволяв вільно долати великі відстані, був кінь, тому і не дивно, що до коней в українців, особливо чоловіків, таке особливе, шанобливе, а іноді ледь не священне ставлення. Тваринництво, як і землеробство, ще донедавна було основним засобом до існування переважної частини населення не лише України, а й, мабуть, Землі. І тому не дивно, що тварини й тваринництво ставали об'єктами магічних дій так само, як поле та город, а також рослини, які там зростали. Їх потрібно було захистити від негативних впливів.

Магічний вплив поширювався не лише на свійських, а й диких тварин, бо первинна промислова магія являла собою комплекс дій, які повинні були сприяти завершенню полювання з позитивним результатом, і її залишки можна зустріти навіть тепер, у XXI ст., у вигляді різноманітних рибальських та мисливських табу. Наприклад, на сході України рибалки, вирушаючи на риболовлю, нізачо і нікому не скажуть, куди йдуть, а на поставлене запитання дадуть відповідь, що йдуть на полювання. Назви різновидів промислової риби заміняють евфемізмами — назвами лісових тварин: «вовк», «ведмідь», «лисиця», «кабанчик» [207]. Аби улов був щедрим, вони перед риболовлею не їдять риби, оскільки, на думку рибалок, навіть

Рак, риба

Не можна сказати про те, що образи рака та риби знайшли надто глибоке осмислення серед українців та пронизані глибоким символізмом. Рак усвідомлювався як тварина добре захищена (у природній броні), здатна за себе постояти (наявність відносно великих клешнів), проте відмінна від усіх решти (повзає задку-ючи). Здатність рака при термічній обробці змінювати забарвлення призвела до появи широковідомого порівняння «почервонів, як рак», а фраза, що означає соромитись чогось або потрапити у незручну ситуацію звучить як «пекти раків».

Раки, швидше за все, ніколи не мали вагомого промислового значення, цінувалися менше, ніж риба, тому над рибалками, які нічого не піймали, піджартували:

*Рибаки ловили рибу,
А зловили рака,
Цілий день вони гадали,
Де у рака срака [199].*

Рак — нечастий персонаж народних казок, найвідомішою із яких є «Коза-Дереза», де він відновлює справедливість, виганяючи козу із зайчикової хатки.

У народній магії рака все ж використовували. Так, дівчата, бажаючи привабити на вулицю чи свій куток побільше хлопців, варили кашу із раковими клешнями і закопували там, де мала би збиратися «компанія», і примовляли:

*Закопали горщик каші,
Ще й ракові клешні,
Щоб ходили до нас хлопці
Далекі й тутешні.*

Іноді з цією метою й просто закопували живого рака, про що є свідчення етнографів: «В с. Вільшана Харківського повіту дівчата закопували на вулиці живого рака, примовляючи: «Дай, Боже, щоб до нас, як раки, хлопці лази-

ли». Застосовували рака й у метеомагії для викликання дощу: «Для припинення бездошів'я селяни закопують в землю живого рака. На думку селян, цей рак до тринадцяти днів буде жити в землі і протягом цього часу випросить в Бога дощ» [18, Т. 3, с. 272, 273].

Риболовля – один із найстаровинніших промислів людства, що донині не втратив своєї актуальності. Кам'яні статуетки риб, які, швидше за все, використовували в риболовлі та промисловій магії, були знайдені на території Східного Сибіру та Східної Європи і датують їх, переважно, неолітом [257]. А в Україні на пам'ятках буго-дністровської неолітичної культури знайдено також і рибальські знаряддя – кістяні гачки та блесни. У добу енеоліту рибальство набуває значного поширення. На трипільських поселеннях Подністров'я знайдено кістки майже 20-ти видів риб: сома, коропа, судака, осетрових тощо. На поселенні Берново-Лука знайдено кістяний та мідні риболовні гачки. Уламки риболовних мідних гачків, але іншої форми, знайдено і в Луці-Врублівецькій. За спостереженнями дослідників, трипільці почали будувати штучні водойми – ставки. На Кам'яній могилі, яку класифікують як пам'ятку кукрецької археологічної культури, знайдено зображення риби (панно № 26 (за М. Рудинським) [83, с. 199, 207].

У багатьох народів космогонічна картина включає у себе рибу чи китів, на яких тримається світ. До речі, гуцули раніше теж вірили, що світ тримається на рибі, що держить у роті свій хвіст. Коли вона його випускає, то стається землетрус. Слід також зауважити, що гуцули риби не їдять категорично, роблячи виключення лише для форелі [212]. Так чи інакше, риба є представником нижнього світу і тому часто його символізує. А «в міфології ірландських та валлійських кельтів лосося мали за символ мудрості та пізнання» [78, с. 549].

У період Середньовіччя риба стає символом християнства і самого Ісуса Христа, а грецьке слово «риба» (звучало як «іхтјос») навіть вважалось таємним іменем Христа [81, с. 373].

У казках досить часто зустрічається мотив, коли бездітна жінка, споживши рибину (золотоперу шуку, наприклад) [18, Т. 3, с. 663], пійману в морі чи озері, вагітніє і народжує сина-богатиря. Знаменно, що ті жінки, які куштують цю ж рибину, вагітніють також. Те ж саме стається навіть з собакою, яка, до речі, теж народжує богатиря. Це наводить на думку, що рибу якимось застосовували для подолання безпліддя. Ймовірно, якусь рибу чи її частину з'їдала та, що просила про потомство.

Зображення риби на тарелі. Із експозиції музею «Гуцульщина» Коломия, Івано-Франківська обл., 2012.

Висновок

Як можемо переконатися, в Україні звертання до образів найрізноманітніших тварин у народній культурі має надзвичайно поважну історію. Тварини — це їжа, тварини — це одяг, тварини — жертва богам чи демонам, тварини — помічники та союзники, тварини позичають свої тіла для магічних мандрівок, тварини — могутні родичі-тотеми, тварини — боги або ж часом боги набувають подоби тварин.

Тварини супроводжували людину з найдавніших часів. Більше того, думаємо, не помилимося, коли скажемо, що людина сама значною мірою генетично пов'язана з твариною. Можливо, людину від тварини відрізняє лише рівень свідомості та самосвідомості, здатність до складних мислительних операцій, вміння прогнозувати майбутнє, усвідомлення власної смертності, а отже наше з вами прагнення постійно поспішати, аби все встигнути. У тварин, здається, нема такого відчуття постійно утікаючого часу, а отже, нема необхідності поспішати. Ще одна суто людська риса — уміння сміятися. Думається, це далеко не весь перелік, а з часом антропологи, мабуть, знайдуть більшу кількість рис, притаманних виключно людині, проте, так чи інакше, здається, тваринного, природного у нас однаково завжди буде значно більше. І це не погано.

Авторка щиро переконана, що людина не є вінцем творіння, ми такі ж прекрасні та безконечно досконалі, як, скажімо, равлики, на панцирах яких мерехтять пацьорки ранкової роси, чи метелики з вишуканим малюнком на легких крилах або поважні корови з проникливим, трохи сумним і, здається, сповненим любові поглядом...

Свідченням особливого ставлення до низки тварин є значна частота зустрічання їх у реалістичному чи стилізованому вигляді на творах народного прикладного мистецтва, зокрема на кахлях та кераміці, на вишиваних рушниках чи сорочках, писанках тощо.

До образу тварин часто звертаються і в усній народній творчості: казки, пісні, загадки, дитячі утішки тощо аж пістрявляють від згадок у них тварин. Тваринні персонажі в казках часто антропоморфні, вони розмовляють, здійснюють притаманні лише людині вчинки. У казках зустрічаються також загадки про героїв, народжених від союзу тварини та людини, причому ці герої незрівнянно кращі за звичайних людей, тож, можливо, це відголоски тотемізму? Відголоски тих часів, коли тварина була могутнім прародичем, першопредком, тобто, «старшим братом»? Слід також зауважити, що навіть коли герой має звичайне, прозаїчне людське походження, часто здійснення подвигів пов'язане з допомогою чарівної тварини — коня, вовка, бика, корови, песика, kota або й мишки.

Цікаве також використання назв тварин як евфемізмів на означення тих речей та дій, які вважаються сороміцькими.

Деякі тварини становили небезпеку для людини, наприклад, вовк чи змія, тож з метою захисту від них людина розробила ряд магічних вербальних формул, у яких звертається або безпосередньо до цих тварин, просячи чи наказуючи не завдавати шкоди, або ж просить про це «могутнього посередника» — найчастіше — когось із числа святих. Ймовірно, у дохристиянські часи такими посередниками були боги, стихійні духи чи демони. Людей, що могли віддавати накази безпосередньо зміям, називали гадярами. Гадярі також славилися тим, що вміли замовляти зміїні укуси. Цікаво також, що у гірських районах України поширені вірування в те, що деякі люди можуть керувати й поведінкою гризунів (мишей, кротів, шурів), насилати їх на городи та у хати до тих, хто їм чимось завинив, або ж навпаки відводити полчища гризунів подалі від обійстя тих, хто їх про це попросить (зазвичай це робиться за окрему платню).

Особливе зацікавлення викликають також вірування у так зване чередування корів — тобто здатність відьом забирати у корів молоко або знижувати його якість, відповідно, з'явилась ціла низка найрізноманітніших заходів для захисту корів від чередування чи способів покарання відьми, винної у псуванні корови.

Залишки тотемного шанування тварин ми досі можемо спостерігати у деяких куточках України. Мається на увазі обрядове новорічне «водіння» або «обхід» домівок із козою (на Тернопільщині — умираючою і воскресаючою), ведмедем (звичайним на Верховині та крилатим на Чернівеччині), а О. Курочкін у роботі «Новорічні свята українців. Традиції і сучасність» повідомляє навіть про обрядові обходи змієм-шарканем.

Можливо, залишки особливого ставлення до певних тварин простежуються у вірі в те, що людина може перетворюватися на тварину. Українські «непрості» найчастіше перетворюються на вовків, котів/кішок, собак і жаб.

Варто також сказати, що здавна за поведінкою тварин передбачали погоду, причому досить часто можна і зараз зустріти посеред людей поради уважніше придивлятися до поведінки домашніх улюбленців, аби чітко знати, коли слід брати парасольку чи одягати теплого светра. Так, наприклад, коли кішка згортається клубочком і тулиться ближче до батарей централізованого опалення — це ознака того, що незабаром похолоднішає, коли спить на спині, вивернувшись та розкинувши лапи — потеплішає. Звичайно, якимсь раціональним зерно у таких пророкуваннях є, причому, воно досить очевидне, але ж є і пророкування іншого ґатибу — якщо чорна кішка перебіжить дорогу — не пощастить, чи, наприклад, кішка, яка потягається, хапаючись вам за спідницю кігтями, принесе удачу. Особливо багато таких пророкувань пов'язані з поведінкою, криками та польотами птахів. Відомо, що подібний вид передбачень (орнітомантия) був поширений ще в Давньому Світі.

Подібних вірувань, пов'язаних із образами та поведінкою тварин, є величезна кількість і зібрати їх усі нереально, та автор зробила все можливе, аби спробувати якомога повніше проаналізувати міфологему тваринного світу нашого народу.

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИЖКУ
ЛІЛІЇ МУСІХІНОЇ «ЗВІРОСЛОВ»

Назва цієї книжки не потребує додаткового пояснення, проте наразі не можемо згадати збірку оповідань Тетяни Малярчук «Звірослов», що побачила світ ще 2009 року, бо поява двох видань з однаковою назвою та спільною тематикою означає лише одне: сучасний світ цікавить одна з глобальних проблем взаємодії двох світів – тварин і людей.

Звісно, у цих працях акцентовані різні аспекти: художній і літературознавчий у Т. Малярчук, культурологічний – у Л. Мусіхіної, однак основна ідея у них спільна, а саме: розкриття подібності тварин і людей та, що головне, неможливості існування цих об'єктів один без одного (згадаймо також, що колись були часи, коли людський і тваринний світ був одним цілим).

Відсутність чіткої диференціації між людиною і твариною характерне для міфологічного мислення. Згадуючи про це у своїх працях, відомий фольклорист Є. М. Мелетинський писав: «У зачині міфів деяких племен можна часом натрапити на таку форму: “Це було в ті часи, коли звірі ще були людьми”». Перш за все це стосується міфів тотемних, де діють тотемні предки, які є і творцями якоїсь конкретного виду тварин, і людської групи, для якої та чи інша група тварин є тотемом. Наприклад, яскравий тотем ведмідь: він подібний до людини, стоїть на задніх лапах, має людиноподібні сліди, – відповідно виникла думка про спільне походження людини та ведмеда. Ведмідь був покровителем мисливців, крім того, наприклад, в українців під час свят ходив так званий «гороховий ведмідь» (молодий хлопець, обвитий гороховими стручками та соломою; очевидно, звідси і походить вислів «чудо горохове», «шут (блazenь) гороховий».

Л. Мусіхіна структурувала книжку за алфавітним принципом, охарактеризувавши кожну тварину, пташку і комаху, спираючись на наукову літературу та власноруч зібраний польовий матеріал, що є, безперечно, вагомим внеском. Проте, можливо, варто було б цей опис дати за принципом свійські – дикі тварини, «чисті» та «нечисті», подавши наприкінці алфавітний покажчик. Звісно, це не зменшує вартості дослідження, а принцип упорядкування матеріалу – право авторки.

У книжці подано також пояснення походження та значення символіки тварин, птахів і комах у контексті обрядів, звичаїв та традицій не лише України, а й світу.

Можливо, з деякими трактуваннями та версіями погодяться не всі читачі, однак не викликає сумніву те, що видання є цікавим, гарно ілюстрованим, доступним широким колам читачів, а головне – сприяє підвищенню зацікавленості до вивчення фольклору, етнографії України та світу та спонукає до нових пошуків, студій, досліджень та дискусій.

Ознайомившись із «сигнальним» примірником книжки, який люб'язно надала нам авторка, робимо висновок, що видання гідне того, щоб бути опублікованим, і сподіваємось, що воно невдовзі побачить світ.

Учений секретар
Міжнародної школи україністики
НАН України

к. філ. н. О.Г. Церковняк-Городецька

RECENZJA

Lilija Musychina w bardzo wnikliwy i interesujący sposób opisuje kulturowe związki jakie istnieją pomiędzy światem człowieka a światem zwierząt. Związki te trwają od najdawniejszych czasów i pewne jej przejawy do dziś można zaobserwować. Autorka analizując strukturę fenomenu skupia się przede wszystkim nad kulturą ludową Ukrainy, ale odnosi ją do szerokiego, ponad regionalnego kontekstu. W książce zostały wykorzystane źródła i literatura przedmiotu pochodzące z końca XIX i aż do początku XXI wieku. Istotny jest fakt, że autorka opiera się także na własnych, najnowszych materiałach terenowych zebranych podczas wywiadów i rozmów z ludźmi w różnych regionach Ukrainy. Cytowane wypowiedzi rozmówców wzbogacają interesującą treść książki.

Głównym celem książki jest uświadomienie czytelnikowi o wciąż ważnej roli zwierząt w kulturze ludowej i ich obecności w wierzeniach, przesądach oraz zabobonach. Czasami jest to niejednoznaczny, lecz ambiwalentny sposób myślenia potocznego. Za przykład może posłużyć – wrona, której symboliczne znaczenie w jednych kulturach odnosi się do profetycznego ptaka, a w innych jako niebezpiecznej i chtonicznej istoty. Ważne, że autorka koncentruje się przede wszystkim na ukraińskich kontekstach.

Meritum książki stanowi dogłębna analiza i omówienie wybranych zwierząt oraz ich funkcji w kulturze i wierzeniach. Książka zawiera bogaty materiał etnograficzny, który stanowi ważne źródło do poznania ludzkiego postrzegania otaczającej go rzeczywistości kulturowej.

Magdalena Kwiecinska

dr Magdalena Kwiecinska, etnolog

Lettre de recommandation pour la monographie ukrainienne «Звірослов» («Bestiaire») de Lilia Moussihina (Лілія Мусихіна) de la part du docteur en littérature comparée Olena Berezovska épouse Picciocchi, l'Université de Corse Pascal Paoli

La monographie soumise par Lilia Moussihina a pour objet de développer les études autour du bestiaire ukrainien et autour de la perception des représentants du bestiaire dans l'imaginaire collectif du peuple ukrainien.

C'est un ouvrage consistant qui représente un travail scientifique remarquable se distinguant par sa méthodologie rigoureuse avec le dressage de la liste des animaux analysés.

Le corpus principal de la monographie est composé principalement de:

- 1) la tradition orale transcrite, dans les riches sources anciennes et scientifiques utilisées par l'auteur;
- 2) la tradition orale transcrite des résultats des enquêtes de terrain réalisées par l'auteur.

Les enquêtes de terrain sont un atout majeur de ce travail aux aspirations ethnologiques et anthropologiques. Elles participent à la sauvegarde du patrimoine immatériel national et ouvrent la perspective comparative entre le passé et le présent pour éclairer les relations entre les formes de pensées anciennes et modernes. L'image solaire carnavalesque de l'ours avec les ailes citée par l'auteur des sources écrites et dont l'actualité et la vivacité sont vérifiées par le biais de l'enquête de terrain à Vyrhovyna (Les Carpates Orientales de l'Ukraine, p. 12), est, indéniablement, l'un des points les plus forts de ce travail. Elle met en parallèle le passé et le présent avec ses néo-formes. La méthode comparative est largement utilisée dans cette étude interdisciplinaire. Elle permet élargir le spectre des recherches sur plusieurs pôles: entre l'Ukraine et d'autres pays, entre l'ethnographie, l'anthropologie, l'archéologie et la littérature, la littérature orale (les contes, les légendes, les chansons) étant le composant-clé de la tradition orale. Elle est aussi la preuve des larges compétences de l'auteur. Ces compétences étant d'autant plus précieuses accompagnées de la clarté de l'expression écrite qui a le souci du détail et évite habilement des conclusions hâtives et hasardeuses. Nous ne pouvons que féliciter ce bel ouvrage et exprimons notre soutien à l'auteur avec laquelle nous avons partagé plusieurs enquêtes de terrains aux Carpates Ukrainiennes.

Docteur (MCF) en Littérature comparée Olena Berezovska épouse Picciocchi

Лілія Мусіхіна (Дячук)

Народилась 21 вересня 1978 року в Тернополі, де проживаю і тепер.

Закінчила, як і всі діти, школу, потім — відділення «Художнє оформлення» Тернопільського кооперативного технікуму, а тоді продовжила навчання на філологічному факультеті Тернопільського національного університету ім. Володимира Гнатюка. Навчання в інституті згадую як роки наполегливої праці і захопленого ковтання книг. Щиро вдячна всім, хто траплявся на моєму шляху у роки дитинства і юності, бо так чи інакше, кожен вклав щось своє, неповторне. Повірте, навіть коли не говорю вам цього особисто, я вмю цінувати дружбу, опіку і любов.

Починаючи десь із 2008 року веду активну експедиційну та пошукову діяльність, вивчаючи духовну складову національної культури. З окремими результатами моїх досліджень можна ознайомитися у збірниках наукових статей, на сторінках журналу «Берегиня», у народознавчих календарях «Знахар», «Золотий корінь». Окремими виданнями вийшли книги «Магія українців устами очевидця» та «Магія гір. Чарівне в житті гуцулів».

Особливо захоплює мене культура замкнених етнографічних регіонів, де люди найповніше зберігають свою культурну ідентичність. Велика моя любов — гуцули і Гуцульщина. Хотіла б подякувати всім моїм респондентам за ті зернинки правічних знань, з якими вони зі мною, а відтак і з усіма вами поділилися.

Рада, що змогла вам усім прислужитися.

Мусимо гідно пронести свічку нашої культури через життя і передати її наступним поколінням, тому, тому, не дивлячись ні на що, БУДЬМО, дорогі мої!

Ростислав Крамар

Народився в с. Монастириська на Тернопільщині. Згодом сім'я переїхала до Тернополя. Навчався у Тернопільській фізико-математичній гімназії, Тернопільському кооперативному технікумі, де здобув фах молодшого спеціаліста з організації торгової реклами.

2002 року закінчив Українську Академію Друкарства (Львів), факультет книжкової графіки. За час навчання брав участь у молодіжних виставках малярства і графіки.

З 2002 року працює в Тернопільському видавництві «Навчальна книга — Богдан» на посаді художника-дизайнера.

Створив ілюстрації до дитячих видань Степана Пушика «Зелена борода» та Миколи Вінграновського «Таємниця». Оформив серії книг «Золота пектораль», «Дивооовид», «Скарби Сходу», «Український детектив» та інші. Працював над дизайном «Українських народних казок», «Юрка Ілленка доповідна апостола Петру», «Та, що перевертає пінгвінів», «Знаки приватної пунктуації», «Лицарі любові та надії», «Софія», «Улюблені вірші про кохання» тощо. Співатор анімаційної заставки до пілотної програми «Паганель-шоу» (дипломна робота). Брав участь у виставці виробів майстрів та народних умільців з різних регіонів України, приуроченій Великодню (1997, Тернопіль).

Дозвілля присвячує улюбленій справі — виготовленню дряпанок. В орнаментуванні надає перевагу трипільським та традиційним мотивам. У доробку є дряпанки із власними орнаментами. Роботи знаходяться в багатьох приватних колекціях збирачів писанок.

www.dryapanka.com

Зміст

Вступ. Місце тварини у духовному житті людини4

I. Рецепція диких та свійських звірів

I. 1. Дикі звірі

Ведмідь	12
Вепр	20
Вовк	21
Жаба	31
Заєць	37
Змія	40
Ласка	56
Миша	57
Олень	60
Тур	63

I. 2. Свійські звірі

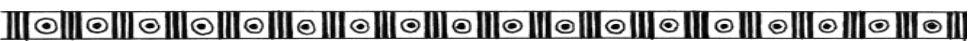

Вівця	66
Кінь	70
Кішка	79
Коза	83
Корова (бик, віл)	88
Свиня	99
Собака	104

II. 1. Рецепція тварин, що живуть у водному середовищі

Рак, риба	112
-----------------	-----

III. Рецепція диких та свійських птахів

III. 1. Дикі птахи

Дикі птахи	116
Ворона і крук	118
Голуб	121
Горобець	124
Грак	125
Дрізд	125
Зозуля	126
Качка дика	129
Ластівка	132
Лелека	134
Одуд	135
Орел	136
Павич	138
Ремез	139
Сова і пугач	140
Сойка	140
Сокіл	141
Сорока	142
Шуліка	143

III. 2. Свійські птахи

Гуска	146
Курка	147

IV. Бджола, павук та інші...

Бджола	158
Павук	163
Інші комахи, жуки, мухи... ..	166

V. Висновок	168
Література та джерела	170

Науково-популярне видання

Лілія МУСІХІНА

ЗВІРОСЛОВ

Міфологема тваринного світу українців

Художнє оформлення
Ростислава Крамара

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Ганна Осадко*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Технічний редактор *Оксана Чучук*
Верстка *Ірини Демків*

Підписано до друку 16.08.2013. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Literaturnaya. Умовн. друк. арк. 15,6. Умовн. фарб.-відб. 15,6.

Видавництво “Навчальна книга – Богдан”
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48

office@bohdan-books.com; www.bohdan-books.com

ISBN 9789661020626

9 789661 020626